

עיר וקדיש מזו שמיא נחית

ט"ל תשכ"ח מפי זרעו

ספר
צער בעלי חיים
כהלכתה

בו יבאר גדל ענין למוד הלכות צער בעלי חיים, והעונשים הגדולים אשר מענישם את האדם בעולם הזה ובעולם העליון על כל צער וצער שמצערים את הבעלי חיים, וכן צער האדם, ואין אדם יכול לשער מה שנפש העובר על זה תסבל בזה ובגבא. ויתבונן בשכלו הזה כי יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא.

בזוהר דא יפקון מן גלותא

והמשכילים יזהרו כזוהר הרקיע

חוברת מספר 158

כסלו שנת תש"ע לפ"ק - עיה"ק בית שמש תובכ"א

סֵפֶר צֵעַר בְּעֵלֵי חַיִּים בְּהִלְכָתָהּ

חלק א'

בו יבאָר גְּדֹל עֲנִיָּן לְמוֹד הַלְכוֹת צֵעַר בְּעֵלֵי חַיִּים, וְהַעוֹנְשִׁים הַגְּדוֹלִים אֲשֶׁר מַעֲנִישִׁים אֶת הָאָדָם בְּעוֹלָם הַזֶּה וּבְעוֹלָם הָעָלְיוֹן עַל כָּל צֵעַר וְצֵעַר שֶׁמְצַעְרִים אֶת הַבְּעָלִי חַיִּים, וְכֵן צֵעַר הָאָדָם, וְאִין אָדָם יְכוֹל לְשַׁעַר מֵה שֶׁנִּפְשׁ הָעוֹבֵר עַל זֶה תִּסְבַּל בָּזֶה וּבְבָא. וְיִתְבּוֹנֵן בְּשִׁכְלוֹ הַזֶּה כִּי יָפָה שְׁעָה אַחַת בְּתִשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים בְּעוֹלָם הַזֶּה מִכָּל חַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא.

כל זה מלוקט מדברי חז"ל בש"ס בבלי ירושלמי ומדרשים, זוהר הקדוש תיקונים וספרי הראשונים, ומספרי מוסר מגדולי האחרונים זלה"ה, וספרי תלמידי בעש"ט זי"ע, וסיפורי מעשיות, ודבריהם הקדושים חוצבים מלהבות אש, מלהיבים נפש האדם לעבודת הבורא. דברים העומדים ברומו של עולם ובני אדם מזלזלים בהם, ואפילו הלומדים והיראים מחמת חסרון ידיעה. ועל ידי ספר זה יהי יד הכל ממשמשין בהן ויזכרו לשמור ולקיים.

בו ימצאו רבנים, מגידי שיעור וראשי ישיבות, מלמדים ומחנכים את הדרך אשר ילכו בה ואת המעשה אשר יעשו. גם כל בני אדם ימצאו בו הדרכה נפלאה איך להדריך את ביתם להיזהר שלא לצער בעלי חיים, ועל ידי זה יזכו לתורה ויראת שמים. המעיין בספר זה בלתי ספק יקבל תועלת גדולה ונפלאה בהתעוררות בלתי גבול להתאמת ולהתחזק לקיים מצות הבורא יתברך שמו על ידי שידע כל עניני צער בעלי חיים.

יָצָא לְאוֹר עַל יְדֵי מַפְעַל הַזֶּהָר הָעוֹלָמִי הַדָּשׁ אֲב תִשַׁע"ה לַפ"ק
בֵּת יָם 0527-651911

מפעל הזוהר העולמי

רבי שלום יהודה גראס שליט"א
האדמו"ר מהאלמין
חיבר למעלה מאלף ספרים
על כל מקצועות התורה

סניף בת ים
רחוב בר יהודה 50
בת ים יצ"ו ארץ ישראל
טל: 0527651911

לקבלת ספרי זוהר ירושלים

בני ברק רמת בית שמש
אצל הרופא קירופרקטר ד"ר
איתמר ברים: 3241448-450

מפעל הזוהר העולמי

050-4116923 / 1191567250

050-4134669 / 050-4133475

הרשות נתונה לכל מי שברצונו להדפיס קטעים
מספר זה או כל הספר בכל לשון שהוא בכל מדינה
ומדינה, כדי להרבות תורה ויראת שמים בעולם
ולעורר לבות אחינו בני ישראל לתשובה שלימה.

הספר נדפס לזכות הרבים, ונחלק בחינם לכל דורש ומבקש

מי לה' אלי! - משה רבנו שואל ומבקש למי יש את הזכות לקרב את
עם ישראל לאבינו שבשמים? כל המשתתף בהדפסת ספרים הקדושים
ספרי הערב רב והמסתעף 5 חלקים, תורת הזוהר י"ח חלקים דהיינו כל
הזוהר הקדוש בלשון הקודש באותיות גדולות, בהפצתם ברבים לאלף בתי
מדרשויות ויותר, להצלת עם ישראל, יזכו לכל הברכות והבטחות שכתב
הרשב"י בזוה"ק בפרשת תרומה (דף קכ"ח). האם יש מחשב שיוכל לחשבון
את הזכות הגדולה שיכולים לזכות בכסף קטן? התורם משלם ישר לדפוס!!!

לפרטים: 0527-651911

תוכן העניינים

א	פרק א'
ב	טעם א'
ב	צער בעל חיים
ג	טעם שני
ד	טעם שלשי
ד	טעם רביעי
ד	טעם חמישי
ה	טעם ששי
ה	טעם שביעי
ה	ערעור על נתינת טעם
ז	פרק ב
ז	לא תהרוש בְּשׁוֹר וּבַחֲמוֹר יַחְדָּו
ז	בזוהר פרשת קדושים
ז	קִרְבָּנוּ שֶׁל קִין הָיָה פְּשָׁתִים, וְקִרְבָּנוּ שֶׁל הָבֶל הָיוּ צָמֵר, לֹא זֶה כָּזֶה
ח	ספר החינוך
ח	שרש המצוה
ט	ספר חסידים
ט	ספר חסידים (סימן תרסו)
יא	ספר חסידים (סימן מד)
יב	ספר חסידים (סימן עתר)
יב	ספר חסידים (סימן תתלא)
יב	רמב"ם
יב	רמב"ם יד החזקה (הלכות שבת פרק כא)
יג	רמב"ם יד החזקה (הלכות שבת פרק כה)
יג	רמב"ם יד החזקה (הלכות שביבת יום טוב פרק ב)
יג	רמב"ם יד החזקה (הלכות רוצח ושמירת נפש פרק יג)
יג	מסילת ישרים (פרק יט - בביאור חלקי החסידות)
יג	ריקאנטי
יד	החיד"א
יד	ספר עבודת הקודש

יז	קב הישר
יז	מעשה נורא בענין צער בעלי חיים המובא בזוהר
טז	השם יתברך משגיח על ההולכים בתמימות ועוסקים בתורה
טז	ספר פלא יועץ
יז	בן איש חי
יז	ספר בניהו בן יהוידע
יט	פרק ג
יט	באר מים חיים
יט	יעקב אבינו - עסק הרבה מאוד למנוע צער בעלי חיים - לכבוד ה'
יט	אמרי אמת
יט	דין שביתת בהמתו בשבת משום צער בעלי חיים
יט	שפתי צדיק
יט	פריקה קודמת משום דאיכא אף צער בעלי חיים
כ	שפתי צדיק
כ	אכן מצינו הרבה פלאות שעשה ברוך הוא מדי יום לחיות יער
כא	דובר צדק
כא	דאדרבה ורחמיו על כל מעשיו כתיב ואין על האדם לרדות בהם ולהטיל אימתו עליהם דאסור לצער בעלי חיים
כג	ליקוטי מוהר"ן
כג	שבחטאתם מתעכב משית, ויש להם צער בעלי חיים
כג	ספר המידות
כג	צריך לשמר את עצמו מלצער את בעלי חיים - כי יזיק לו
כג	מחזה אברהם
כג	צער בעלי חיים אסור מהתורה הקדושה
כד	אדם ובהמה תושיע ה'
כד	בחינת הרחמנות על נפש הבהמיות שבעם בני ישראל גם כן
כד	שומר אמונים
כד	וְאִם אָדָם מְצַעֵר אֶפְּלוֹ הַקָּטָן שֶׁבְּנִבְרָאִים בְּחַנָּם עוֹלָה צַעְרוֹ לְפָנֵי ה'
כד	ספר הנהגות צדיקים
כד	אל יצער שום בעלי חיים

ספר צַעַר בַּעֲלֵי חַיִּים

פרק א'

יוצרינו ה'ורנו ו'בתורתו ה'קדושה ציוונו בלאווין ואזהרות ועונשין להישמר מכל מיני צער בעלי חיים בין באדם ובין בבהמה, ומהם שנכפלו אזהרה עליהם בתורת כהנים ובמשנה תורה כמו איסור אכילת בהמה וחיה ועופות ודגים הטמאים ובשר בחלב, הזהירה התורה בפסוקים רבים ופרשיות שלמות יעדה התורה הקדושה באזהרת צער בעלי חיים.

משונה אזהרה זו מכל אזהרות שבתורה שמלבד האזהרה הודיענו הכתוב בכולם פגם הנגרם להאדם העובר על איסור צער בעלי חיים, מהם שע"י איסור צער בעלי חיים לא זכו לילדים (קב הישר בשם הארז"ל), ומזה תראה לשער עד הכין הדברים מגיעין, שבשביל דבר קל כזה שלקחו את הסולם שהתרנגולים לא יוכלו לעלות למעלה לא זכתה לילדים שנים הרבה, וכן ראינו בח"ל מהתנא הקדוש רבי יהודה הנשיא.

ואף שאר האזהרות שנאמרו בלאווין גרידא והתורה הזהירה בהרבה הזהרות על איסור צער בעלי חיים כגון, לא תחסום שור בדישו (דברים כה ד), עזוב תעזוב עמו (שמות כג ה), לא תרעה את חמור אחיך או שורו נפלים בדרך וְהַתְעַלְמַת מֵהֶם הָקָם תִּקְוִים עִמּוֹ (דברים כב ד), וכמוהו הרבה פסוקים.

הרי מבואר בפירוש בתורה הקדושה כמעט איסורם וגודל העונש העובר עליהם והנזהרה בהם זוכה לקדש את נפשו ולהתדבק בקדושתו יתברך. וכמו שכתוב אצל משה רבינו שבגלל שהיה לו רחמנות על השה אמר הקב"ה אם יש לך רחמנות על השה אתה יכול להיות מנהיג לישראל.

והגם שאין לנו לחקור ולחפש על טעמי מצוותיו יתברך כי לא נשיגם בלאו הכי והחקר אלק מי ימצא, ומי יכול לעמוד בסוד ה' להשיג אף אפס קצוהו, ומכל שכן קמני הערך כמונו היום ודי לנו בטעם שהזהירנו התורה הקדושה ואריה רביע עליה בגזירת המלך מלכו של עולם.

אמנם כלל לא אית לן שבכל מקום שביאר הכתוב להגיד בפירוש טעם המצוות היא כוונתה העיקרית וטעם הנגלה, מלבד הצפון להבאים בסוד ה', עיין מה שכתב הב"ח בריש הלכות סוכה (ריש סימן תרכ"ה), וכן במצוות תפילין וציצית שביאר הכתוב טעמי המצווה עיין שם.

ומעתה כמו כן באיסור זהירות מצער בעלי חיים, מצאתי לנכון להושיט כאן שיטות ודיעות הפוסקים המדברים בטעם איסור השחיטה בסכין פגומה בהיות שדינו שגור בפי כל אחד ששחיטתו מריפה, אבל זעירין אינון אפילו מכני תורה היודעין טעמיה הנובעת עוד מקדמונינו זצ"ל, ועל כן חשבתי לנכון להציע הדיעות כאן ותרכבה הדעת בעזרת השם יתברך.

טעם א':

א) בספר החינוך מצוה תנ"א וז"ל: ואומר גם כן על דרך הפשט כי מצות השחיטה הוא מאותו הטעם לפי שידוע כי מהצואר יצא דם הגוף יותר מבשאר מקומות הגוף ולכן נצטוינו לשחטו משם טרם שנאכלהו כי משם יצא כל דמו ולא נאכל הנפש עם הבשר.

צער בעל חיים

ועוד נאמר בטעם השחיטה מן הצואר ובסכין בדוק כדי שלא נצער בעלי החיים יותר מדאי כי התורה התירן לאדם למעלתו ליוזן מהם ולכל צרכיו ולא לצערם הנם, וכבר דברו חכמים הרבה באיסור צער בעלי חיים אם הוא איסור דאורייתא והעולה לפי הדומה שאיסור דאורייתא הוא. עכ"ל.

ב) וכן מרמז הרמב"ן (בראשית א' כ"ט) וז"ל: כי התיר הגוף בחי שאינו מדבר, אחר מיתה, לא הנפש עצמה, וזה טעם השחיטה, ומה שאמר צער בעלי חיים דאורייתא וזה ברכתינו שנברך אשר קדשנו במצותיו וצונו על השחיטה, עד כאן.

ג) בשו"ת חת"ם (אריה סימן נ"ד) העתיק ד' הרמב"ן והוסיף עליה "נראה מדבריו אחר שהרשה יתברך לנו לאכול בשר בעל חי, רצה שלא נתאכזר ולרחם עליהם למעט צערם על כן צוה לשחוט מן הצואר ומברכין אשר קדשנו במצותיו וצונו על השחיטה, כאילו נאמר אשר קדשנו במצותיו וצונו על השחיטה לרחם על הבריות" עכ"ל.

ד) ובשו"ת חת"ם ח"ו סימן כ"ד אחר שהעתיק דברי החינוך כתב בזה"ל: טעם זה דהחינוך קשה לאמרו דאם כן דגים וחגבים מאי איכא למימר, ולמאן דאמר אין שחיטה לעוף מן התורה מאי איכא למימר, אלא על כרחך כי אין לבנות הלכה על דברים כאלו. עכ"ל.

צער בעלי חיים

פרק א' | ג

ה) ובפמ"ג ה' שחיטה (בסוף הפתיחה), תמצא כעין זה שכתב "טעם מצוה זו הביאו הא"ר בשם ספר החינוך דרוב דם יוצא מצואר כדי שיצא הדם, ועוד משום צער בעלי חיים ... וכן בסכין פגום אסור משום צער בעלי חיים ... אמנם כבר כתבו שאין ליתן טעם על שום מצוה אף שבקצת ספרים נמצאים טעמים עליהן אין להשגיח עליהן, עכ"ל, (ועיין לקמן אות כב-כד).

ה*) והחיד"א (במחזיק ברכה סימן ח"י ס"ג) כתב דמהאי טעמא אסור לשחוט בלי בדיקת סכין שלפניה.

ו) וכסברת החינוך דגם בעידן שחיטה למעוטי בצערא עדיף תמצא בר"ן חולין במשנה דהשוחט מן הצדדין שכתב בזה הלשון: כיון דשחיטה בסימנין היא כי שחיטה מן הצדדין והותך מן המפרקת איכא צער בעלי חיים. עכ"ל.

ז) בספר הנתיבות (נתיב כ"ד שכי' ט'), גם כן תמה על טעם החינוך דלא מצינו שיעור לחידודו של סכין ואפילו מוליך ומביא כל היום כל זמן שחותך כשר מעיקרא דינא וכי נאמר שזה צער בעלי חיים פחותה מהחותך בסכין מחודדת מאד ופגומה כל שהיא עליה, ואפשר לפרש דהכלל ניתן על הרוב. ע"כ.

ז*) ובענין סברת החינוך עיין עוד מה שהאריך בטוב טעם ודעת בספר דבר המלך על המצות (שער כ"ו פרק כ"ח) באריכות.

ז**) בספר אמרת צרופה (פרק ק"א) חידש דלדעת החינוך ודעימי' מובנים היטב דברי הש"ס בחולין יז: "אמר רב חסדא מניין לבדיקת סכין מן התורה שנאמר ושחטתם וכו', פשיטא כיון דכי נקב טריפה" עד כאן דברי הש"ס, ויש לתמוה מאי זה קושיא, ודלמא קרא משמיענו באם ירצה לוותר על בדיקה שלפני השחיטה באם ימצא טריפה ישליכנו דאינו רשאי וכמבואר בסימן ח"י בהפוסקים, אבל לדעת החינוך יתבאר הכל כמין חומר דהרי לשיטתו אסור הפגומה מטעם צער בעלי חיים ואם כן כוונת הש"ס למאי איצטריך קרא להצריך בדיקה ואפילו לפניה הלא סכין פגום ריעותו מטעם צער בעלי חיים ואם כל כך הקפידה תורה שגם בדיעבד יאסר השחיטה מטעם זה אם כן דבר פשוט שצריך לבדוק לפניה דמה לן במה שיוותר וישליכנו בנמצא פגומה סוכ"ס הלא מצער בעל חיים ואדרבה אם ישליך הבע"ח גרע עוד יותר דנמצא שצער הבעל חיים בכדי, וזה פשוט.

טעם שני:

י) ברש"י חולין י' ע"א ד"ה שמא בעור, "השחיטה נפגמה ונמצא שלא נשחטו הסימנים אלא נקרעו שהפגם קורע, וזבחת כתיב" עכ"ל.

יא) וכן כתוב בר"ן חולין פ"ק ד"ה איתמר, "השחיטה שמא בעור הבהמה נפגמה ונמצא שלא נשחטו הסימנין אלא נקרעו שהפגם קורע, וקרא וזבחת כתיב" עכ"ל. וכן כתוב בבב"ג הלכות שחיטה, וכן כתוב הלבוש דאינו חותך אלא קורע ונוקב.

טעם שלשי:

יב) בשאלתות (פ' בהעלותך אות קכ"ה) וז"ל: ואי אית ביה פגמותא ושחיט בה איטרפא לה מאי טעמא כיון דההוא מורשא דפגמותא מיבזע הוא דבזע לה הויא לה דרוסה. עכ"ל. ועיין בהעמק שאלה שהסבירו מאיסור דרסה והאריך להוכיח דשני מיני דרסה איכא.

יג) ובדעת תורה (סימן ח"י אות ג) רוצה לידחק ולפרש כוונת השאלתות גם כן כדעת רש"י, ע"ש.

טעם רביעי:

יד) בשמלה חדשה (סימן כ"ד כ) דהטעם משום עיקור, וז"ל: במדינות אלו המנהג להטריף עיקור בין במעוט קמא בין במעוט בתרא בין בקנה בין בוושט ואין לשנות. והיינו נראה לי עיקור דסכין פגום וכו' עכ"ל.

טו) בשו"ת חת"ס (יור"ד סימן ט"ו) כתב תרי טעמי לפגימה וחדא מנהון עיקור, עיי"ש.

טז) בספר העמק שאלה (שאלתא קכ"ה) בזה"ל: הא מיהא דלא כהגאון תבואת שור (סימן כ"ד סק"ב) שכתב דהכל מודים דפגימת סכין פסול משום עיקור ואדרבה אין הדבר ברור כלל. ועיין תוספות חולין ב: ד"ה שמא, מוכח דפגימת סכין אינה עיקור. והכי נראה מלשון הר"ף פ"א וכו' עכ"ל.

טעם חמישי:

חז) משום שהייה, בשו"ת חת"ס (יור"ד ט"ו) וז"ל: אטו פגימה נאמרה למשה מסיני, עיקור ושיהוי נאמר, וכל שיש בסכין עכבת מקום שמעכב העברת הצפורן יהיה פגימה מגוף הסכין או פליטה מדבר אחר הנדבק בסכין הכל גורם או עיקור או שיהוי, עכ"ל.

יז) בספר הנתיבות (שם) תמה על זה דאם כן למה חמור פגימה לשערו בכל שהוא והלא בפגימה כל שהיא עדיין ליכא שיעור שהייה כמבואר בסימן כ"ג סעי' ב', ואף על גב דאנן מחמירינן בשהייה כל שהיא כמבואר ברמ"א שם אבל הלא הפגימה אסורה מדינא דגמרא, ומדינא דגמרא איכא שיעור בשהייה, וצ"ע, עכ"ל.

טעם ששי:

כ) בדעת תורה סימן ח"י אות ג' כתב "דהיכא דהפגם רק במקום אחד כפי הנראה הוא רק חישש נקובת הושט קודם שנשחט רובו ... ומסתימת ד' הפוסקים לא נראה כן" עכ"ל.

טעם שביעי:

כא) בספר לחם הפנים (סק"ד), נתן טעם לפגימה על פי סוד "שמעכב הנשמה אשר בו" עד כאן (מוכא בכרתי סק"ה, ועיין מה שכתב הוא על זה מוכא בסמוך אות כ"ב).

כב) בכריתו ופליתי (ח"י סק"ה) כתב עליו בזה"ל: ושתיקותו יפה מדיבורו וח"ו ליתן טעם למצות ד' וכו' עיין בסמוך.

ערעור על נתינת טעם:

כג) בספר כריתו ופליתי (כרתי סימן ח"י אות ה') "כך הוא הלכה למשה מסיני ואין בו טעם כי בטעמים נותן מכשול בעוה"ר, כי רבים אשר אין שומעין בקול הסוד ההוא ותפוג תורה להקל בדינים הללו" עכ"ל.

כד) בשו"ת נחמד מפז (יור"ד סימן ד'), האריך לבאר כוונת הכריתו ופליתי וכן שאר הפוסקים שהעירו מול נותני טעם לפגימה (עיין לעיל בדברי הפמ"ג) וכתב דאין כוונתם לערער נגד כל הענין של נתינת טעם דהלא מקורו נובע עוד מהקדמונים ר' משה הדרשן הרמב"ם במורה, הרמב"ן על התורה, חינוך, שאלתות, טעה"מ להרדב"ן, אלישיך הק' ועוד ועוד שטרחו לתת טעם למצות התורה ובהקדמה לספר דפ"ק דכן חובה על כל האדם להשלים חלקי מחשבה דיבור ומעשה אצל כל מצוה. וגם ידוע ליודעי חן כי לכל מצוה יש טעמים בנגלה ובנסתר.

ורגיל אני להמליץ תיפח רוחן של מחשבי קיצין פירש שנותנין טעם ומחשבין דבטעם זה כבר נתנו קץ לסיבת המצוה, אבל האמת יורה דרכו כי התורה שניתנה איש שחורה על גבי איש לבנה מאין סוף ואין קץ ברוך הוא הוא סיבה להמסובב שהוא תורה"ק שיהיה כמסבב דגם לטעמי התורה אין קץ וסוף, כמו שכתוב "לכל תכלה ראיתי קץ רחבה מצותך מאד", ומבואר בזה"ק אורייתא קוב"ה וישראל חד.

ומוכא הרבה בהפוסקים חוב נתינת טעם לכל יחיד לפי שכלו ויש להביא ראיה מפרה אדומה שישם הקק הקב"ה שלא יתגלה טעמה, ואף על פי כן פוק חזי שרבי משה הדרשן יצא לתת טעם.

אלא עיקר הכל הוא כמו שכתבתי לעיל שלא יהיו אחד לסמוך ח"ו על טעמיו ולפסוק הלכות על פיהם, רק יהיו כמו דברי אגדה דקי"ל בהו דאין למדין הלכה

מדברי אגדה, וכמבואר באור החיים פרשת האזינו עיי"ש, וכן בשו"ת חת"ם חו"ד בדין סחורה במאכלות אסורות בשם חו"י, עיי"ש (אמר המו"ל: עיי"ע בסמוך אות כ"ד בענין זה).

כד) כתבואת שור (סימן א' סק"א), דאין לשאול טעם על ההלכות של שחיטה (שהייה, דרסה, חלדה, הגרמה, עיקור) דכולן הלכה לְמִשָּׁה מְסִינֵי וּגְזִירוֹת הַמַּלְךְ הֵן, וגם כיון שיש בכל טעם מקום לטעות שיבאו להתיר היכא דלא שייך הטעם בזה ויפיק חורבא ח"ו על ידי נתינת הטעם (עכ"ל, מובא בדרכי תשובה סימן כ"ג סק"ה) וכן כתוב בפרי מגדים (סימן כ"ג שפתי דעת סק"ב), ובסוף פתיחה להלכות שחיטה (מובא לעיל אות ה'), וכן כתוב בכריתתו ופליתי סימן ח"י (מובא לעיל אות כ"ג) ובמנחת אהרן (סימן כ"ג סק"ב), ומעשה רקח (הספרדי על הרמב"ם) הלכות שחיטה פרק הלכה ב', ושו"ת זכרון יצחק סימן ק"ז.

האמנם כל אלה דברים ידועים הם, וזיל קרי ביה רב הוא, ואין מטרת חיברנו זה להוסיף ולהדש חידושים, ולאסור איסור בחומרות יתירות במה שהתירה התורה, כי די לנו במה שאסרה תורה, ומה שקיבלנו מדברי חז"ל ומדברי הפוסקים אשר מפהים אנו וקבלתם אמת ונאמנים עלינו, ולא נוזו מדבריהם ימין ושמאל אפילו זיו כלשהו.

אי לזאת נתתי על לבי ללקט ציצים ופרחים מדברי חז"ל, הממפוזרים בש"ס בכלי וירושלמי זוה"ק ומדרשים, בענין חומר האיסור של צער בעלי חיים וגודל הפגם הנגרם בנפש האדם המצערם, גם חיפשתי חיפוש אחר חיפוש בספרי ראשונים וגדולי האחרונים והעתקתי דבריהם בלי יתרון ומגרעת, ודבריהם הקדושים יכניסו אור בהיר בלב הקורא ומתבונן בהם וילחיבו את נפש האדם להישמר מאוד מכל ענפי האיסור של צער בעלי חיים, ועכ"פ יועיל לשכחה כי בשום עין להגות ולחזור דבריהם הקדושים יחקק בזכרונו אזהרת התורה הקדושה באיסור הנורא הזה, ואם לא ימוש התורה הזה מזכרונו מובטח לו לאדם שלא יחטא.

וכדי להקל על הקורא חילקנו כל ענין וענין לבדו ליתן רווח להתבונן בין פרישה לפרישה.

ואחת שאלתי מאת ה' אותה אבקש, להיות חלקי עם מזכי הרבים ואולי איכנה גם אנכי ממנה, ואליכם אישים אקרא להגות בספר הזה ולחזור עליו פעמים אין מספר, כי לא הוספתי משלי כלום והם דברי הראשונים כמלאכים ותורה יבקשו מפייהם ודברים היוצאים מליבות קדושים יכנסו בליבות בני ישראל גזע תרשישים ובוזה נשלם פרק ראשון בעזר צורי וגואלי.

פרק ב

לא תחרוש בשור ובחמור יחדו

בזוהר פרשת קדושים (דף פ"ו ע"א):

בתיב ומעיץ הדעת טוב ורע, ומה על דא גרים אדם מיתה בעלמא, מאן דאחוי עובדא אחרא דלא אצטריף, על אחת כמה וכמה. שור וחמור איכחן. מספרא דא אקרי שור, ומספרא דא אקרי חמור, ועל דא בתיב (דברים כג) לא תחרוש בשור ובחמור יחדו. לא תעביד ערבוביאי כחדא, בגין דאתער לאתחברא ספרא אחרא כחדא, לאבאשא עלמא. ומאן דפריש לון, אסגי שלמא בעלמא. אוף חבא, מאן דפריש לון ביהווא גוונא כמה דאמרו, דלא אשתבח שוע (דף פ"ו ע"א) טווי ונוז כחדא, האי פר נש אסגי שלמא עליה, ועל כל עלמא.

בתוב ומעיץ הדעת טוב ורע. ומה על זה גרם אדם מיתה בעולם - מי שמראה מעשה אחר שלא צריף על אחת כמה וכמה. שור וחמור מוכיחים. מצד זה נקרא שור, ומצד זה נקרא חמור. ועל בן בתוב, (דברים כג) לא תחרש בשור ובחמור יחדו. אל תעשה ערבוביה יחד, משום שמתעורר להתחבר הצד האחר באחד להרע לעולם. ומי שמפרידם, מרבה שלום בעולם. אף פאן מי שמפריד אותם באותו גון כמו שאמרו, שלא נמצא שוע טווי ונוז באחד, זה אדם שמרבה שלום עליו ועל כל העולם.

קרבתנו של קין הנה פשתים, וקרבתנו של הבל היו צמר, לא זה כזה

קרבתנו דקין הנה פשתים, וקרבתנו דהבל הנה צמר, לאו דא כדא, ולאו דא כדא. רוא דמלה, קין בלאים הנה, ערבוביאי דלא אצטריף, ספרא אחרא, דלא זינא דתנה ואדם. וקרבתנו מההוא ספרא קא אתיאי. הכל מצינא חדא דאדם ותנה. ובמעשה דתנה אתחברו אליו תרין סטריין. ובגין דאתחברו כחדא, לא אתיאי מנייהו תועלתא לעלמא, ואתאבידו.

קרבתנו של קין הנה פשתים, וקרבתנו של הבל היו צמר, לא זה כזה, ולא זה כזה. סוד הדבר - קין הנה בלאים, ערבובייה שאינה נצרכת, הצד האחר, שאינו מינם של אדם ותנה, וקרבתנו מאותו הצד הוא בא. הכל מצד אחד של אדם ותנה. ובמעשה של תנה התחברו שני הצדדים הללו. ומשום שהתחברו כאחד, לא באה מהם תועלת לעולם ונאבדו.

צער בעלי חיים

וְעַד יוֹמָא דִּין, סְטֵרָא דְלֵהוּן קַיִימָא. וּמֵאֵן דְּאֲחִזֵּי גְרַמְיָה בְּעוֹבְרָא דְחַבְרוּרָא דְאָ, אֲתַעַר עֲלֵיהּ אֵינּוּן סְטֵרִין בְּחֵדָא, וְיִכְיִל לְאֲתִזְקָא, וְשֹׁאֲרֵי עֲלוּי רִוּחָא אֲחֵרָא, דְּלֹא אֲצִטְרִיךְ. וְיִשְׂרָאֵל בְּעָאן לְאֲתַעַרָא עֲלֵיהּ רִוּחָא קַדִּישָׁא לְמַהוּי קַדִּישִׁין, לְאֲשַׁתְּכַחָא בְּשִׁלְמָא, בְּעִלְמָא דִּין וּבְעִלְמָא דְאַתֵּי.

וְעַד הַיּוֹם הַזֶּה הַצַּד שֶׁלָּהֶם קָיָם. וּמִי שֶׁמָּרָאָה אֶת עַצְמוֹ בְּמַעֲשֵׂה שֶׁל הַחֲבוּר הַזֶּה, מְעוֹרֵר עָלָיו אֶת אוֹתָם הַצִּדְדִים בְּאֶחָד, וְיִכְוֹל לְהַזְנוֹק, וְשׁוֹרֵה עָלָיו רוּחַ אֲחֵרֵת שְׂאִינָה צְרִיכָה. וְיִשְׂרָאֵל צְרִיכִים לְעוֹרֵר עֲלֵיהֶם רוּחַ קְדֻשָּׁה לְהִיּוֹת קְדוּשִׁים, לְהַמְצִיא בְּשָׁלוֹם בְּעוֹלָם הַזֶּה וּבְעוֹלָם הַבָּא.

ספר החינוך

כבר כתבתי בסוף סדר צו באסור דם (מצוה קמח), ובראש אחרי מות מצוה דכסוי הדם (מצוה קפז), בענין ההרחקה שהרחיקה ממנו התורה דם כל בשר מה שידעתי. ואומר גם כן על צד הפשט, כי מצות השחיטה היא מאותו הטעם, לפי שידוע כי מן הצואר יצא דם הגוף יותר מבשאר מקומות הגוף, ולכן נצטוינו לשחטו משם טרם שנאכלהו, כי משם יצא כל דמו, ולא נאכל הנפש עם הבשר. ועוד נאמר בטעם השחיטה מן הצואר ובסכין בדוק, כדי שלא נצער בעלי החיים יותר מדאי, כי התורה התירן לאדם למעלתו לזון מהם ולכל צרכיו ולא לצערן חנם. וכבר דברו חכמים הרבה באסור צער בעלי חיים בכבא מציעא (לב, א) ושבת (קכה, ב) אם הוא באסור דאורייתא, והעלו לפי הדומה שאסור דאורייתא הוא (עי' רמב"ם הל' רוצח פ"ג ה"ג). (מצוה תנא. מצות שחיטה).

שרש המצוה

כתב הרמב"ם זכרוננו לברכה (מורה נבוכים ח"ג פרק מ"ט, והרמ"ן בפ"י לחומש) שהוא משרש אסור הרבעת הבהמה כלאים, כי דרך עובדי אדמה להביא הצמד ברפת אחת ושמא [ושמה] ירכיב אותם, ושרש אסור הרבעה כתבתיו במקומו בסדר קדושים תהיו (מצוה רמה). ואחר רשות אדוני הרב הנזכר והודאה על דברו הטוב אענה אף אני חלקי, ואמר כי מטעמי מצוה זו, ענין צער בעלי חיים שהוא אסור מן התורה, וידוע שיש למיני הבהמות ולעופות דאגה גדולה לשכן עם שאינם מינין וכל שכן לעשות עמהן מלאכה, וכמו שאנו רואים בעינינו באותם שאינם תחת ידינו, כי כל עוף למינו ישכן, וכל הבהמות ושאר המינין גם כן ידבקו לעולם במיניהן, וכל חכם לב מזה יקח מוסר שלא למנות שני אנשים לעולם בדבר מכל הדברים שיהיו רחוקים בטבעם ומשנים בהנהגתם, כמו צדיק ורשע, והנקלה בנכבד, שאם הקפידה התורה על הצער שיש בזה לבעלי חיים שאינם בני שכל, כל שכן בבני אדם אשר להם נפש משכלת לדעת יוצרם. (מצוה תקנ. שלא לעשות מלאכה בשני מיני בהמות)

ספר חסידים

ספר חסידים (טימן תרטו):

כל מעשה גרמות שאדם גורם צער לחבירו, נענשא, ואף אם יעשה צער על חנם לבהמה, כגון שמישים עליה משאוי יותר מאשר יכולה לשאת, ואינה יכולה ללכת ומכה אותה, עתיד ליתן את הדין, שהרי צער בע"ח דאורייתא. כתיב בענין בלעם

א. ספר הקדוש קב הישר פ"ק ט'

הגזירה הנוראה על כל העיר צפת

א. טעם למה נקראים שמם של ראשים ומנהיגים וקצינים "נשיאים", מפני שאם אדם זכה ונוהג ביראת ה' אזי ינשא מעלה מעלה וגם לשמתו צרורה היא בצרור החיים במעלות קדשה.

ב. מה שאין בו אם האדם אינו נוהג כראוי אז הוא בכלל נשיאים ורוח, כי פאשר הענו פלה וילף, וכאשר הרוח הולך ולא שב, בו המושל ומנהיג שאינו נוהג בשורה כמו שצריך להיות נוהג מנהיגו של ישראל ואינו סובל עליו משא בני ישראל, ומתגאה לנגדו, פתאום עובר מן העולם ואין זכרון ליוצאי חלציו.

המנהיגים בגאותם אינם מקלים להעם את תשלום המסים והארנוניות

ג. ובפח זה נלפדים הרבה מנהיגים בעבור הגבהות ושררות שלהם, ומטילים אימה ותיירה על הצבור שלא לשם שמים, ומתעדינים ומתפנקים ואינם עוזרים במסים וארנוניות, ומקליו לעצמן ומכבידים על אחרים, ונוטלין חלק בראש בכל יקר וגדלה, ופניהם תמיד צהבים וזקקים ובריאים מחמת תאות לבם ובעמל אנוש אינמו ועם אדם לא יגעו.

ד. ועדת ה' זרע אברהם יצחק יעקב נדכאים ומשפלים הולכין ערומים דחופים ויחפים מחמת המסים אשר גזלין אותם גובי המסים ומשורתם של הקהל, ובאים באכזריות לביתם וחוטפים ושוללים מפל אשר ימצא, ורואים שיהיו הפעלי בתים בערום ובחסר כל ונוטלים אפילו הבגדים שלהם ואפלו טלית וקיטל ומוכרין אותן במעות קל, ולא נשאר בידם כי

אם התכו ש'על המטה ובעת הקור והגשם רתת אפזתו, ובוכים כל אחד ואחד הוא ואשתו ובניו זה בנזות זו וזו בנזות זו.

המנהיג יכול לעזור הרבה לצבור

ה. ואם היה המנהיג בעזר ובסיוע נתינת המסים אזי לא היה ההכבדה כל כך על אנשים הבינוניים ועניים. ויש עוון גדול עוד שהיא גרוע אשר המנהיגים אוכלים ושותים מקפות הקהל, ונותנים נדוניא לבניהם ולבנותיהם ומתנות לחתן וכלה, וזה הוא הכל המס יגיע כפון של בני ישראל.

ו. ועל איש שהוא מנהיג או פרנס כזה כרוז הולך לפניו ומכריז דין הוא דאכיל מיניהו דישאל דמם ובשרם מעמא קדישא דישאל וגזול עניים ויתומים ואלמנות, וכרוז מקלל אותו בקללות רבות ואין תפלתו נשמעת רחמנא ליצלן מענש דיליה.

על כן יראה אותו האדם שהוא מנהיג או פרנס שיהיה רחמן ולא אכזר, ובפרט על מאנין תבירין עניים ואביונים דהקדוש ברוך הוא חפץ בקריהו של עניים ואביונים, כי המקטרגים מעוררים ח"ו גזרות רעות וכדמצינו בכתבי האר"י ז"ל:

צער העני בערב שבת

ז. וזה לשונו: "פעם אחת ישב האר"י עם תלמידיו בשדה ובאותו שדה היה קבור הנביא הושע בן בארי, ודרש האר"י ז"ל סתרי תורה ובאמצע הדרשה אמר האר"י ז"ל למעו השם, מהרו וקבצו מקם צדקה ונשלח ליד עני אחד שישב סמוך אצלנו ודר במקום פלוני, ושמו ר' יעקב אלטרו"ץ שהוא יושב ובוכה וקורא תגר כלפי מעלה על ענייתו וקולו הולך למעלה

צער בעלי חיים

(כמדובר בב' רב) על מות הכית [את] אתונך, וכנגד שאמר לו יש חרב בידי כי עתה הרגתיך (שם שם כט), לכן נהרג בחרב. ואנה הוזהר, שהרי בכני נח לא מצינו ורדו. לאדם שלא הותר לו בשר תאוה נתנה לו רדייה, אבל לבני נח שהתיר להם בשר תאוה, לא נתנה לו רדייה. ד"א למה מן הדין אין לרדות בעבדים ובהמות כשאינם פושעים ואין להטריחם על חנם, אלא בערב שבת ובעיי"ט כדי להכניסם מבעוד

מאני תבירין והקדוש פרוף הוא מדוריה תדיר גביהו ושורה בתוכם.

וכבר אמרו רבותינו זכרונם לברכה, הנותן פרוטה לעני מתברך בששה ברכות, והמפסיד בדרךים מתברך בי"א ברכות. כי לב העני תמיד נאנח מחסר השגת ידו למלאות חפץ נפשו שחפץ גם כן לקבל טובה והיא רחוקה ממנו.

יא. בהגיע עת וזמן הקור הצנה והעשיר ביתו הוא מכסה היטיב, ויושב פשו בביית החרף ותנור שלו חם, והעני לא די שיש לו דירה מלא נקבים אף אין לו מעות במה לקנות לו עצים, ומבלתי יכולת להתחמם נפשו כראוי והקריעות משבר נפשו וגופו ונפשות אנשי ביתו. ובעת הגשם דלף טרד ושופך מים על צנארו, וכל ימי עני הוא בצער יום ולילה הוא. ואנשי ביתו המה נאנחים ואף על פי כן מקבלים עליהם הכל באהבה.

יב. ובעת כניסת השבת ויום טוב הוא העת להתענג במאכלים ובמשקים ובכסות נקיה, והעני הוא חסר להם מכל ועל פלם העני נותן שבח והודיה. העשיר הוא משדף את בניו ובנותיו לאשר ישר בעיניו, והעני מבלתי יכולת מוכרח לעשות שדוף באשר ימצא אף לאיש בור, ואין בו שום ריח תורה וריח יראה, וכאלו כופתה ונתנה בפני הארי ואין מה בידו להושיע לבתו ועיניו רואין אף שהבור מפה בכל יום ויום את בתו וסובלת יסורין, ומי יוכל לעלות על הפתב כל התמרורים וכל הצער שהעני סובל.

נחזר לענין שלנו, שאוהרה גדולה הוא על המנהיגים שלא להטיל אימה יתירה על הצבור, ולתן עול המסים באחד מבני הקהלה או בני המדינה, ולא יהיה חפון, שיהיה חס על העשיר

ובוקע כל הרקיעים, ונקנס לפני ולפנים והקדוש פרוף הוא הוא מלא חימה על כל העיר פלה בעבורו שאינו מרחמים עליו.

ח. ועתה אני שומע הפרוז יוצא בכל הרקיעים בגזרת עירין פתגמא שיבוא ארבה כבד על כל סביבות צפת ויאכלו כל התבואה מגדיש ועד קמה ועד פרום זית. לכן מהרו ושלחו לו צדקה אולי נוכל לבטל הגזרה בעזרת האל.

יתרף ומיד נתן כל אחד ואחד פנדבת לבו ולקח האר"י ז"ל הפעות ונתן הפעות ליד תלמידו רבי יצחק הכהן, וצנה שימהר לילך לבית ר' יעקב אלטרו"ץ לתן לו הפעות.

וכן עשה ר' יצחק הכהן והלך במהירות ובקריעות לבית ר' יעקב אלטרו"ץ ומצא אותו בוכה ומתחנן לפני פתח ביתו, אמר לו רבי יצחק למה אדוני בוכה, והשיב לו ר' יעקב הנזכר לעיל שנסברה לו חבית של מים ואין לו שום פרוטה לקח אחרת במקומה ואינו יודע מה לעשות מרב הצער של דלות ועניות, מיד נתן לו ר' יצחק הכהן אותן הפעות ושמח שמחה גדולה וברך אותו.

נתבטלה הגזרה ואין עוד מה לחשוש

ט. כשחזר ר' יצחק הכהן אצל רבו האר"י ז"ל אמר האר"י ז"ל, נתבטלה הגזרה ואין חשש בה עוד. ובעודם מדברים התחיל לנשב רוח גדול מאד שנסא הארבה עד אין מספר ונבהלו התלמידים והשיב להם האר"י ז"ל אל תיראו שפבר בטלה הגזרה, וכן היה שהיו פלם פורחים לים הגדול ושם נטבעו ולא נשאר במדינה עד אחד" עד כאן לשונו.

אזהרה לעזור לעניים

י. ומכאן אזהרה גדולה לכל בני ישראל שיתנו השגחה פרטית על עניים ואביונים אשר נקראין

צער בעלי חיים

פרק ב | יא

יום לביתו, כתיב [דכתיב] (דברים יג יח) ונתן לך רחמים ורחמך, ר' יהודא אומר משום רבן גמליאל הרי הוא אומר ונתן לך רחמים ורחמך הרי סימן זה מסור בידך, כל זמן שאתה רחמן ירחמו עליך:

ספר חסידים (סימן מד)

אף אם עשה צער לבהמה בחנם, כמו שמושים עליו משאווי יותר מכדי הראוי, ומכה אותה והיא אינה יכולה ללכת, בא לדין על שציער לבעל חי, וכן המושכים אזני החתולים להשמייע צעקתם, הם חוטאים. גם דרשו חכמים ביום [ההוא נאום

לשותות מים בכלי של מים אשר ה'ה סמוך לסלם, והיו שותים ומרוים צמאונם.

ופעם אחת אמרה אשתך להמשךרתת שתסיר הסלם משים, אף פי לא היתה פונתה לצער את התרנגולים פי אם מטעם אחר להיות הבית נקי, ומאז אשר הוסר הסלם יש להתרנגולים צער גדול שאינם יכולים להתרנגולים לפרח, פי היו עדין קטנים וסבלו צמאון גדול ועלתה צפצופם לפני הקדוש ברוך הוא המרחם על כל מעשיו, ועל ידי זה נגזר עליה להיות עקרה. והחזיר הבעל הבית הסלם למקום הראשון, וה' נתן לה הריון וחזרה ללדת כפראשונה.

ברב רחמיו משגיח השם יתברך על כל בריותיו כב. הרי לך פי השם יתברך פוקד ומשגיח על כל בריה ברב רחמיו וחסדיו, ומשלם להמצערים את הבריות. ועל הכל צריך האדם לתן דין וחשבון, ואם פן צריך לזהר שלא לצער את חברו בחנם.

בוא וראה מה דאיתא בפרק קמא דתגיגה (דף ה' ע"א) מאי דכתיב (קהלת יב, יד), פי את כל מעשה האלקים יביא במשפט על כל נעלם אם טוב ואם רע, זה הרוקן בפני חברו וחברו נמאס בה.

כג. ואיתא בספר חסידים סימן מ"ד, מעשה בחסיד שהיה מכסה כל הרקם שהיה מוציא מפיו, וגם כל הרקם אשר ידע שיהודי הוציאן מפיו, והיה פונתו לכסות את הרקון שלא יבוא אחר ויראה הרק ונמאס בו, ולא ימחל לזה שהוציא מפיו, עד כאן.

או על משפחתו ויתן העול על עניים ואביונים. אז חפץ ה' בידו יצליח ויזכה לזרע ויאריו ימים אמן.

בספר קב הישר פרק ז

ב. המצער הבריות הרי הוא מניס עצמו בספנות גדולות, ואף המצער את הבהמה חיה ועוף, יש לו ענש

ובוא וראה המצער הבריות הרי הוא מניס עצמו בספנות גדולות, ואף המצער את הבהמה חיה ועוף, יש לו ענש, פי אין שום דבר שאין לו מזל, והמזל של המצער מקטרג עליו, ומכל שכן שיש לאדם ענש גדול המצער תלמיד חכם.

האר"י ז"ל מגלה למה האשה נעשית עקרה בעבור שהסירה הסלם הקטן שעמד בביתך וציערה את התרנגולים

כ. בוא וראה מה שהביא בעל הרד"ם באיש חשוב תם וישר, שנתאכסן אצלו הקדוש האר"י ז"ל, ועשה לו פבד גדול. טרם נסיעתו של אותו איש הקדוש האר"י ז"ל אמר לו, מה הגמול אשר אשלם לך בעד החבה הגדולה שהראית לי, ואני מוכן לתשלום גמולך הטרחה שטרחת בשבילי. והשיב לו הבעל הבית שהיו לו פנים, ואחר כך נעשית אשתו עקרה, אולי ימציא לו תרופה לאשתו כפראשונה.

כא. והשיב לו האר"י ז"ל ענין הסבה שנעשית עבור הסבה ההיא עקרה, וגילה לו ואמר לו, הנה ידוע לך שהיה סלם קטן עומד בביתך שהיו התרנגולים קטנים עולים ויורדים בו

צער בעלי חיים

ה' אכה כל סוס בתמהון ורוכבו בשגעון (וכר"י יב ד), עתיד הקב"ה להפרע עלבון סוסים מרוכביהם, על שהכו אותם במגפיים שקורין ספורני"י בלע"ז:

ספר חסידים (סימן עתר)

כלב שאינו נושך אם יכנס בבית, אם חפץ יהודי לגרשו יגרשהו בשבט קמץ, אבל לא יזרוק עליו מים רותחים, או להכותו במקל גדול, או לדחות אותו בדלת או לעוורו לא יתכן:

ספר חסידים (סימן תתלא)

שנים היו, אחד לא היה רוצה לשרוף הזכוכים, א"ל חבירו אל תהי צדיק הרבה (קהלת ז טז), מוטב לשרוף הזכוכים כדי שלא יפלו במאכל ובמשתה ויבלעם ויחמא, לכך נאמר אל תהי צדיק הרבה:

רמב"ם

רמב"ם יד החזקה (הלכות שבת פרק כא)

(ט) אין רוכבין על גבי בהמה בשבת גזרה שמא יחתוך זמורה להנהיגה ואין נתלין בבהמה ולא יעלה מבעוד יום לישב עליה בשבת ואין נסמכין לצדי בהמה וצדי צדין מותרין עלה באילן בשבת בשונג מותר לירד במזיד אסור לירד ובבהמה אפילו במזיד ירד משום צער בעלי חיים וכן פורקין המשאוי מעל הבהמה בשבת משום צער בעלי חיים:

(י) כיצד היתה בהמתו טעונה שליף של תבואה מכנים ראשו תחתיו ומסלקן לצד אחר והוא נופל מאליו היה בא מן הדרך בליל שבת ובהמתו טעונה כשיגיע לחצר החיצונה נוטל את הכלים הנימלין בשבת ושאינן נימלין מתיר החבלים והשקין נופלין היו בשקין דברים המשתברין אם היו שקין קטנים מביא כרים וכסתות ומניח תחתיהן והשקין נופלין על הכרים שהרי אם ירצה לשלוף הכר שולף מפני שהשקים קטנים וקלים ונמצא שלא בטל הכלי מהיכנו היתה טעונה עששיות של זכוכית מתיר השקים והן נופלין שאף על פי שישברו אין בכך הפסד גדול שהרי הכל להתכה עומד ולהפסד מועט לא חששו היו השקים גדולים ומלאים כלי

שואם אין דין למטה יש דין למעלה, שפתאום יזמו ודינו יבא.

"שונא אַחַד יְהִיָּה בְּעֵינָיו בְּמַרְבֵּים"

ועל כן הזהיר הרב הרא"ש ז"ל בקונטרס של אַרְחֻת חַיִּים (יום תמישי, סימן פ"ט), וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: "אל יהיו מרבים בעיניך אוהבים, ויהיה שונא אַחַד בְּעֵינָיו בְּמַרְבֵּים", עד כאן לשונו.

כד. ואם כן בוא וראה עד כמה דקדקו חסידים הראשונים באזהרה שלא לצער את חברו, פי הרבה בני אדם אשר לא נזקרו בזה ובפרט בדור הזה אשר יד עמי הארצות תקיפה, אשר אינם יודעין שום דין ומשפט, ועסקיהם לרב באלימות, ואינם רוצים לצית דין מןמת סרוב שלהם, אכל הם אינם יודעים

צער בעלי חיים

פרק ב | יג

זכויות וכיוצא בהם פורק בנחת ומכל מקום לא יניחן שם על גבי בהמה משום
צער בעלי חיים:

רמב"ם יד החזקה (הלכות שבת פרק כה)

(כו) בהמה שנפלה לבור או לאמת המים אם יכול ליתן לה פרנסה במקומה
מפרנסין אותה עד מוצאי שבת ואם לאו מביא כרים וכסתות ומניח תחתיה ואם
עלתה עלתה ואף על פי שמבטל כלי מהיכנו שהרי משליכו לבור לתוך המים מפני
צער בעלי חיים לא גזרו ואסור להעלותה

רמב"ם יד החזקה (הלכות שבייתת יום טוב פרק ב)

אותו ואת בנו שנפלו לבור מעלה את הראשון על מנת לשחטו ואינו שוחטו
ומערים ומעלה את השני על מנת לשחטו ושוחט את איזה מהן שירצה משום
צער בעלי חיים התירו להערים

רמב"ם יד החזקה (הלכות רוצח ושמייתת נפש פרק יג)

הפוגע בשנים אחד רוכיץ תחת משאו ואחד פרק מעליו ולא מצא מי שיטעון עמו
מצוה לפרוק בתחילה משום צער בעלי חיים ואחר כך טוען במה דברים אמורים
בשהיו שניהם שונאים או אוהבים אבל אם היה אחד שונא ואחד אוהב מצוה
לטעון עם השונא תחילה כדי לכופף את יצרו הרע:

מסילת ישרים

(פרק יט - בניאור חלקי החסידות)

ובכלל הענין הזה שלא לצער לשום בריה אפילו בעלי חיים ולרחם ולחוס עליהם,
וכן הוא אומר (משלי י"ב): יודע צדיק נפש בהמתו, וכבר יש שסוברים (כ"מ ל"ב): צער
בעלי חיים דאורייתא, ועל כל פנים דרבנן, כללן, של דבר הרחמנות וההטבה
צריך שתהיה תקוע בלב החסיד לעולם, ותהיה מגמתו תמיד לעשות קורת רוח
לבריות, ולא לגרום להם שום צער וכו':

ריקאנטי

(פרשת אמור)

ולא יחללו את שם קדשי אשר הם מקדישים לי אני יי'. רמז באומרו אני יי' כי
הקרבנות הם לד"פ. ומעם והיה שבעת ימים תחת אמו פירשתי בענין המילה כי
הוא כדי שתעבור עליו השבת הכלה הכלולה מן הכל. ויש לפרש כי צריך שיעברו
על הקרבן ז' ימים רמז לשבעת ימי בראשית. ומעם תחת אמו ידעת כי הבינה

נקראת אם שנאמר כי אם לבינה תקרא (משלי ב' ג) והיא אם הבנים שמחה (תהלים קיג ט). ועל כן צריך שתהיה אצילותה בכל שבעה קצוות ומאז יהיה לרצון כי כבר עברו עליו כל ימות עולם. ומעם אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד יתבאר בסוד שילוח הקן בגזירת האל. אף כי יש לבעלי הקבלה האחרונים ענינים אשר אנו מסופקים בהם בסוד העבור אם נוהג בבהמות והביאו ראיות עצומות לדבריהם מרמזו הכתובים. ולפי דבריהם אם חטאו איש ואשתו או אם ובנו יתגלגלו שם ולכן חסה התורה עליהם שלא לעקרן ביום אחד שאף כי הם בגוף בהמה עדיין יש ניצוצות שכל בהם ומכאן תבין מעם גדול לצער בעלי חיים:

החיד"א

ספר עבודת הקודש (חלק ב פרק לד)

והרב בעל התמונה בחלק השלישי באות ה"א אמר בזה הלשון, וראוי לנו לתקן הסם חיים לצער בעלי חיים בסוד חמשה דברים המפסידים, וברור לו מיתה יפה דכתיב ואהבת לרעך כמוך ושלא תפסיד את השחיטה ותפסל הבהמה על ירך, ואוי נא לנו כי חטאנו. ופירוש דבריו כך, וממנה יהיו תקון לנפשות הצדיקים שלא יהא צער לבעלי חיים כי הם ראויים לחיים, ולכן תקנו שתשחט הבהמה הזאת בלי צער משום דבר מחמשה דברים, על כן צורך שתהיה השחיטה יפה ובדוקה בעבור שכתוב ואהבת לרעך כמוך, וצריך שתהיה אותה הבהמה שחוטת על דרך הישר ושלא תפסל על ידו, ועל זה אמר אוי נא לנו כי חטאנו, והמשכיל ידום ואוי לשוחטים עד כאן:

קב הישר (פרק ס')

מעשה נורא בענין צער בעלי חיים המובא בזהר

בוא וראה מה דאיתא בזהר פרשת בלק:

רבי פנחס, שלוה על ידי החברייא, הלך לערוך ביקור חולים אצל בתו החולה, שהיתה אשתו של רבי שמעון בן יוחאי ואמו של רבי אלעזר. בדרכם פגשו שני ערביים. שאלם רבי פנחס: "האם נשמע איזהו קול בשדה מעולם", ענו לו הערבים: "מימות עולם אין אנו יודעים, אולם בימינו שלנו אכן התרחש מאורע כזה: יום אחד עברו בשדה זה שוודים, אשר רצו להתנפל על חבורת יהודים שעברה במקום. והנה נשמע פעמיים קול נהקת חמור, ובאותה שעה ירדה אש ושרפה את הלסמים, וכך נצלו חיי היהודים".

צער בעלי חיים

פרק ב | טו

אמר להם רבי פנחס: "ערכים, בזכות מלים אלו שאמרתם תנצלו היום מלסטים אחרים המחכים לכם". הבין רבי פנחס, כי נעירת החמור - נעירת חמורו היא, ובכה ואמר: "רבון העולמים! נס עשית בשבילי והצלת יהודים אלו - ואני לא ידעתי!" פתח ואמר: "לעושה נפלאות גדולות לבדו, כי לעולם חסדו". כמה טובות עושה הקדוש ברוך הוא עם בני האדם - ואיש אינו יודע על כך, אלא הוא לבדו: אדם הולך בדרך, ולסטים אורכים לו להרגו. בא אדם אחר ונהרג תחתיו, והוא נצול, ואינו יודע על הטובה, שגמל עמו הקדוש ברוך הוא, שאותה יודע רק הקדוש ברוך הוא לבדו. וזה שכתוב: "לעושה נפלאות גדולות לבדו, כי לעולם חסדו".

אמר רבי פנחס לחבריו: "זה ששאלתי דווקא את הערכים, משום שהם מצויים בשדה". לאחר מכן הוסיף רבי פנחס לשאול את הערכים, אם בכל זאת שמעו איזשהו קול (משום שידע שרבי שמעון בן יוחאי ורבי אלעזר בנו ודאי יצאו לקבל פניו). כשהתכוננו להמשיך בדרכם, חזרו הערכים אל רבי פנחס ואמרו לו: "סבא, סבא! אתה שאלת אותנו בתחילה, אם שמענו פעם איזשהו קול בשדה, ולא שאלת אותנו על יום זה. אמנם היום ראינו בעינינו דברים תמוהים ונפלאים: ראינו חמישה בני אדם יושבים וזקן אחד ביניהם והנה לתדהמתנו ראינו, כיצד מתקבצים עופות רבים מעל ראשיהם בפרשם את כנפיהם כדי להצל על קבוצת היושבים. והעופות, כדרכם, חלקם עפים וחלקם שבים, אולם מחנה העופות נשאר קבוע מעל ראשיהם של החוסים בצלם, הנשמעים לקול פקודתו של הזקן ועושים את אשר הוא מצווה להם לעשות".

אמר להם רבי פנחס: "זהו בדיוק הדבר אשר רציתי לשמוע מפיכם". תמהו הערכים לפשר דבריו. אחר כך נהק חמורו של רבי פנחס וקולו נשמע באוזני רבי שמעון בן יוחאי. אמר רבי שמעון לאלעזר בנו ולחבריה: "הבה ונקום, שהרי קולו הצוהל של חמור הסבא נשמע!", קם רבי שמעון בן יוחאי ובעקבותיו החבריה. פתח רבי שמעון בן יוחאי ואמר: "ויפתח ה' את פי האתון של בלעם". אמרו החבריה, שפי האתון נברא בין השמשות. בינתיים הגיע רבי פנחס בן יאיר, נשק לרבי שמעון בן יוחאי ואמר: "נשקתי את פי ה' - פה, שהתמלא בכוסמי גן עדן. שמחו וישכו. בינתיים - פרחו העופות, שהצלו עליהם, והתפזרו. החזיר רבי שמעון את ראשו והרים את קולו על העופות ואמר: "עופות השמים! האם אינכם מכבדים את בוראכם אשר שכינתו שורה כאן?" עמדו העופות במקומם. לא התפזרו ולא התכנסו שוב מעל ראשיהם. אמר רבי פנחס: "אמור לעופות שיתפזרו". עפו העופות והתפזרו.

עודם מדברים והנה שלושה אילנות מלאי נוף צצו לידם משלושת צדדיהם ופרשו עליהם את ענפיהם לצל, ומעין מים חיים בקע לרגליהם מן האדמה. שמחו

החבריה. אמר רבי פנחס: "צילים של העופות רב היה מצילים של האילנות, אבל אותו צל כרוך היה בצער בעלי חיים, והרי כתוב: 'ורחמיו על כל מעשיו', לכן לא רציתי לשבת בצל זה".

אמר רבי שמעון בן יוחאי: "אני לא ציויתי על העופות להתאסף ולא המרחתים, אולם אם רצה הקדוש ברוך הוא להביאם מעל ראשינו, משום שחם עלינו אין לנו שום חמא ועון של צער בעלי חיים, ואין אנו רשאים לדחות חסד זה של הכורא". ישבו הצדיקים כולם כאחד תחת האילנות ושתו ממימי המעין.

פתח רבי שמעון ואמר: "אשרי חלקנו, שאנו עוסקים בתורה, שהרי כתוב: 'ובתורת ה' הפצו' - 'והיה כעץ שתול על פלגי מים'. בוא וראה מה עשה לנו הקדוש ברוך הוא: נטע עבורינו שלושה אילנות אלו ומעין זה שלרגלינו". עד היום נצבים שלושת אילנות הללו, אשר ענפיהם גדולים ועבים, והם מכונים "נטיעותיו של רבי שמעון בן יוחאי ורבי פנחס בן יאיר".

השם יתברך משגיח על ההולכים בתמימות ועוסקים בתורה

ממעשה זה נלמד איך הקדוש ברוך הוא משגיח על מי שהולך בתמימות ועוסק בתורה אשר תמיד "עיני ה' אל יראיו למיחלים לחסדו", להופיע עליהם רוח מהרה וקדושה והוא עושה רצון יראיו.

ייסוריו של רבי על ידי מעשה באו, ועל ידי מעשה נסתלקו הייסורים. על ידי מעשה באו. שפעם אחת הוליכו עגל לשחיטה. ברח העגל, והכנים ראשו תחת כנפי בגדו של רבי ובכה. אמר לו רבי: לך, לכך נוצרת. אמרו, הואיל ואינו מרחם, יבואו עליו ייסורים [וחלה שלוש עשרה שנים בחולי מעיים]. ועל ידי מעשה נסתלקו הייסורים, שפעם אחת היתה שפחה של רבי מטאמאה את הבית, והיו בני חולדה נמצאים שם, ומאמאה אותם. אמר לה רבי: הניחי להם, שנאמר: 'ורחמיו על כל מעשיו'. אמרו: הואיל ומרחם, נרחם עליו".

ספר פלא יועץ (ערך רחמנות)

וידוע מאי דמייתי בש"ס שיסוריו רבי ע"י מעשה באו וע"י מעשה הלכו ע"י מעשה באו דההוא עגלא דהוו מייתי ליה למשחמיה אזל איעטף גרמיה תחות כנפיה דר' א"ל זיל לכך נוצרת אמרו כיון דלא מרחם לא לרחמו עליה (כמדומה דההוא עגל היה בו איוו נשמה מגולגל) והיה יודע שהולך לישחט והיה קשה עליה לסבול צער השחיטה בחיותה בגוף הבהמה והיה מבקש מר' שיבקש עליה רחמים לצאת מן הבהמה קודם שחיטה ואמר לה זיל לכך נוצרת בתוך הבהמה לסבול צער זה וזהו תיקונך והואיל ולא ריחם לבקש עליה רחמים כמו שבקשה לא רחמו עליו ודוק ואם כנים אנחנו נר' דלמיחש בעי ע"כ בהמה חיה ועוף שלא לומר בפניה לך שחוט בהמה זו או זה אלא כמו שאומרים קצת לך

צער בעלי חיים

פרק ב | יז

הנח ענק על צווארה) וע"י מעשה הלכו שפעם א' היתה אמתו מכבדת הבית מצאה בני כרכושתא בעיא למקטלינהו אמר לה שבקינהו ורחמיו על כל מעשיו כתיב אמרו כיון דמרחם לירחמו עליה ובזוה"ק ח"ב ד' ס"א איתא דאפילו חויא לא מבני ליה לב"נ למקטליה ע"ש כל הלשון וכבר יצא עתק בקונטריסי אורות אלים ע"ש ובודאי שזהו מדת חסידות שהרי בש"ס משמע שמוטר להורגו אפי' בשבת אבל נקוט מיהא פלגא דלהכות כלבים וחתולים וכדומה על שעשו לו שום נזק גם בלא דעת ומחמת שזהו פרנסתם אפילו איסורא נמי איכא וכ"ש וק"ו שראוי לרחם על הבריות אשר בצלם אלקים נבראו אחינו בני ישראל שכולנו בני איש א' כאיש א' כגוף א' ואפי' איש שהרע עמו ועשה עמו שלא כהוגן אל כפעולו ישלם גמולו ולא יקום ולא יטור אלא ירחם עליו ויעזרהו בכל הבא מידו ובמדה שאדם מודד מודדין לו.

בן איש חי

ספר בניהו בן יהודע (בבא מציעא פה.)

שם אזל תלא רישיה בכנפיה דרבי וקא בכי. הנה ודאי אין דעת העגל לעשות כך, אלא היה מגולגל באותו העגל אחד יהודי כשר, אשר נתגלגל שם בעבור איזה תיקון לעצמו, וזה הרוח כשמצא את רבי עובר תליה רישיה דעגל בכנפי דרבי, שרמו לו בזה שימשוך אותו על ידי כונות מן העגל מבלי צורך צער שחיטה, כמו שהיו עושין רבינו מורנו הרב חיים ויטל ז"ל ומורנו הרב שמואל ויטל ז"ל בנו, להוציא הרוחות מקרב בני אדם, ורבי הבין הענין הזה אשר בקש ממנו, אך אמר כיון דבשמים גלגלו אותו בעגל זה, כדי שיסבול צער שחיטה, למה אוציא אותו בנחת:

ודע, ששמעתי מעשה שהיה פה עיר בגדאד יגן עליה אלקים, קודם תשעים שנה מכל מקום, יום אחד הלך קצב יהודי לקנות בהמות חוץ לעיר, להביא לעיר לשחוט, וימצא גוי ערבי אחד לקראתו וכידו שה אחד גדול הרבה, ויאמר לו יהודי קנה לך זה השח, והקצב לא רצה לקנותו כי חשש שמא הוא טרף, ומחמת גודלו יהיה הפסד שלו מרובה, כי גדול הרבה היה אותו השח, והפציר בו הגוי הרבה שיקנה אותו, ואוּזיל גביה בערכו, וקנה אותו, ואותו היום לא קנה הקצב בהמות חוץ מזה, ויבא לביתו עם השח הזה לבדו, וראה חידוש שהשח נמשך אחריו בנחת, וכפי הטבע שה גדול ועצום כזה קשה למשכו, כי יהיה מורד במהלכו, וזה היה כפוף ונכנע להקצב, והולך אחריו מאיליו בנחת, והקצב הביאו לביתו להניחו עד ערב שבת ולשחטו, כך הסכים בלבו, והנה בלילה בעודנו ישן על מטתו אחר חצות לילה, שמע קול השוחט דמתא דופק על פתחו, ואומר לו תביא את השח

שקנית היום לביתי עתה, כדי שאשחמחו עתה, ויהיה הבשר מוכן בבוקר השכם לצורך חתונה פלונית שבעיר, ואחר שאמר לו דברים אלו בעוד הדלת סגור, הלך השוחט ולא הוצרך הקצב לפתוח הדלת, ולא דבר עם השוחט כלום, רק ענה אותו מתוך החלון שבחדר משכבו, ויאמר הנני עתה אביאנו אליך, וקם הקצב ממטתו ונמל ידיו וירד למטה, ולקח השה ויבא מביתו ללכת אל בית השוחט, וגם עתה מצא חידוש, כי כאשר קרב אל השה למשוך אותו עמו, הלך השה אחריו מאיליו ויביאנו לבית השוחט, אך זה השוחט קודם שבא הקצב לביתו, חלם שבא זקן אחד אצלו, ואמר לו הנה הקצב פלוני מביא אליך עתה ששה אחד גדול הכמות הרבה, אשר קנה אותו היום, וזה השה מגולגל בו נפש פלוני בן פלוני שנפטר מקרוב, והשוחט מכירו, כי הוא היה גביר, בן גביר מפורסם, ונשיא העיר הזאת, והאב שהוא הנשיא היה עודנו בחיים, ואמר לו שעתה הגיע זמן תיקון שלו שתעלה נפשו משה שנתגלגלה בו, לכן תזהר לבדוק הסכין בטוב קודם שחיטה, ותברך בכונה גדולה על השחיטה, ותשחטנו כהלכה, והבשר לא ימכר בבית המטבחים לבני אדם, אלא תכשלו אותו ותזמינו עליו לאכלו חכמים ויראי השם, שיברכו על אכילתו בכונה תחלה וסוף, ואחר שראה מראה החלום הזה, שמע קול הקצב דופק על פתחו, ואומר הבאתי השה כאשר צותני, וירד השוחט ופתח לו הדלת ונכנס עם השה הכרוך אחריו, ויאמר הקצב למה מרחת לבא בעוד לילה אצלי כעבור השה הזה, ולא המתנת עד אור הבוקר, ויאמר לו אני לא באתי ולא יצאתי מפתח ביתי, אלא עתה כך וכך חלמתי, ובודאי בעל החלום הוא דפק על פתחך בקולי, ועתה כך וכך אנחנו צריכים לעשות, כאשר צווני בעל החלום, ועשו כן, עד כאן:

והנה בודאי ענין זה העגל שתלה ראשו בכנפיה דרבי היה גם כן כך, כי היה מגולגל בו נפש אדם, והנפש המגולגלת היא משכה העגל הזה והביאתו להיות תולה ראשו בכנפיה דרבי, כי לא רצתה הנפש לסבול צער השחיטה של העגל, ועוד חששה אולי לא יאכלו הבשר כשרים שמברכים כראוי כדי שתהיה עלייתה מן העגל בטוב, ורצתה דרבי יעלנה וימשנה מן העגל בעודו בחיים, על ידי כונות הידועים לו:

פרק ג

באר מים חיים (וישב לו)

יעקב אבינו - עסק הרבה מאוד למנוע צער בעלי חיים - לכבוד ה'

גם יאמר והבור רק אין בו מים. על דרך אומרם ז"ל (בראשית רבה ל"ח, י"ד) בפסוק (בראשית י"א, ט) אין לה ולד כל מקום שנאמר אין לה הוה לה וכו', וכן כאן הנה עתה בעת אשר הושלך אין בו מים אבל היה לו מים קודם ההשלכה רק שנעשה לו נס ונתנגבו המים בעת בואו שמה שלא ישטפנו מצולה, ובפרט בדבר שנצטער בו אותו צדיק יכשל בו זרעו כי הלא יעקב יגע יגיעות במים לכבוד ה' כמו כאשר גל אבן הגדול מפי הבאר להשקות צאן לבן, וכן במעבר יבן שעשה עצמו כגשר ונטל את נשיו ואת ילדיו ואת הבהמה והצאן להעבירם והכל בשביל צער בעלי חיים לכבוד ה' ועתה יכשל זרעו במים וכמאמר חז"ל (בבא קמא ג) אפשר דבר שנצטער בו אותו צדיק יכשל בו זרעו ועל כן הרעים ה' על מים רבים ונתנגבו בעת בא יוסף לשם:

אמרי אמת (ואתחנן)

דין שביתת בהמתו בשבת משום צער בעלי חיים

איתא בברטנורא פרק קמא דשבת דדין שביתת בהמתו בשבת משום צער בעלי חיים נגעו בה, והנה ב"ש סברי דיש גם דין שביתת כלים בשבת ואי' בספרים שלעתיד תהיה הלכה כב"ש, היינו שלעתיד יהיה תיקון גם לדומם כמו לבעלי חיים כדכ' אז ירננו כל עצי יער וכ' ג"כ כי אבן מקיר תזעק וכפיים מעץ יעננה ואז יהיה גם אצל הדומם צער ולכן תהיה ההלכה כב"ש ויהיה דין שביתת כלים בשבת:

שפתי צדיק (קדושים)

פריקה קודמת משום דאיכא אף צער בעלי חיים

ח) יש לעיין אם יהיו שני אנשים שרוצים לשאול ממנו, אחד אותו אדם שלא רצה להשאיל לו מקודם ואדם אחר, אם צריך להשאיל דווקא לאותו אדם שלא רצה להשאיל לו מקודם, שאם ישאיל לחבירו שייך לא תטור, או לא, דעל כל פנים אינו קודם מאדם אחר כמוכן, וביותר אם אותו אחר השאילו

פעם אחרת דאפשר דהוא קודם דצריך להכיר לו טובה, ואולי יש להביא ראי' מהגמרא דאוהב לפרוק ושונא לטעון מצוה בשונא כמעינה, דאף היכא שיש לפניו מצות פריקה ומצות מעינה פריקה קודמת משום דאיכא אף **צער בעלי חיים** מכל מקום הכא מעינה קודמת כי היכי דניכוף ליצרי, כמו כן וכל שכן הכא דמצוה יותר בשונא כמוכין וק"ל, ודע עוד שמכואר בספר חסידים שמצוה שיש בה כפיית היצר חשובה כמאה מצוות. (עיין פרשת בהר אות לה ושם בהנה"ה ט) ואהבת לרעך כמוך. יש לפרש שקאי על הגוף והנשמה שהגוף יאהב הנשמה שלא תתלכלך על ידי חמדת הגוף, כי אם יתבטל הגוף ככל פעולותיו להנשמה להתנהג בדרכי תורה ויראת שמים זהו אהבת שלום, ואם ח"ו הנשמה נמשכת אחר הגוף זהו ירידת פלאים שתצטרך הנשמה טבילה בנהר דינור ולא יניחו אותה לעלות תיכף ומיד, אין לשער גודל החשכות וצער שם אם מלבישים אותה בגד צואה כדאיתא גבי יהושע כהן גדול אוד מוצל מאש, וצריך להמים לבו למה יגרום צער גדול לנשמתו אחר שנמכרה לו כדאיתא בזוה"ק משפטים (צו ע"ב צו), גם יש לפרש לרעך על הקב"ה שקורא לישראל רעים דכתיב אחי ורעי, כדאיתא בזוה"ק ערות אחי איך ההיא מלה דלא אתעדי לעלמין אקרי רע כמה דאת אמר רעך ורע איבך אל תעזוב, ניצוץ אחד טוב יש בפנימיות הלב זהו דביקותו בהש"ת ובניצוץ זה נקרא רע, כמוך, הכתוב מזהיר שישמור אהבה זו שלא יתרחק מפתח גבוה:

שפתי צדיק (חקת)

אכן מצינו הרבה פלאות שעשה ברוך הוא מדי יום לחיות יער

כג) והשקית את העדה ואת בעירם. ברש"י מכאן שחם הקב"ה על ממונם של ישראל. וי"ל דילמא הטעם משום צער בעלי חיים דאורייתא, ואף אם נימא שהדיוק מתיבת בעירם מוכח שרק משום שהמה של ישראל, מוכח מכאן שצער בעלי חיים לאו דאורייתא מדהוצרך הכתוב לפרש הטעם מפני שהם בעירם, ואולי טעם הכתוב על הנס פלא שעשה ברוך הוא להוציא מים מצור החלמיש, ומזכיר הכתוב שעשה זאת גם עבור בעירם, על זה הוצרך מפני שחם על ממון ישראל, אכן מצינו הרבה פלאות שעשה ברוך הוא מדי יום לחיות יער, כדכתיב (איוב לט א) עת לדת יעלי סלע, ששונא בניו ועולה לראש סלע גבוה כשכורעת לילד כדי שיפול לארץ ויאבד והקב"ה מזמן לו נשר לקבל הוולד בכנפיו:

צער בעלי חיים

פרק ג | כא

דובר צדק (קונטרס נר המצוות מצות עשה א')

דאדרבה ורחמיו על כל מעשיו כתיב ואין על האדם לרדות בהם ולהטיל אימתו עליהם דאסור לצער בעלי חיים

והנה דבר זה מבואר מן הכתוב שתכלית פרו ורבו הכבישה לארץ כמו שנאמר פרו ורבו ומלאו את הארץ וכבשוה ורדו וגו' וכן בפרשת נח הסמיך לפרו ורבו ומלאו וגו' ומוראכם וגו' ובפעם שניה שם בפרשת נח לא נאמר זה עיין פירוש רש"י שם דפעם ראשונה לברכה ופעם שניה למצוה ולברכה שייך רדיה בבעלי חיים אבל לא למצוה על כך דאדרבה ורחמיו על כל מעשיו כתיבי ואין על

פרק נ"ב

א. איזה עיר ובית לישב בארץ ישראל. והשיב לו רבי אלכסנדר: טוב הדבר, תן לי את ממונך עם הארץ ואני אציג המטמון שלך בתוך החדר אשר אוצרותי שמה, ואתה לך לשלום לארץ הקדושה. והבטיח לו, כשיחזר לבוא אליו, אני יתן לו הפקדון במלואו, וכן עשה העשיר הנזכר לעיל ונתן לו הארץ עם המעות וכליו, פלים מפלים שונים בפקדון, והלך העשיר עם אשתו לשלום לארץ ישראל ובחר לישב בקהלת קדש חברון. וחזר בעצמו אחר הממון ופקדון שלו, וכאשר בקש העשיר פקדונו מהאיש רבי אלכסנדר, המתפלל בתפלין וטלית, אז כחש בו האיש ואמר: לא ידעתיו ומעולם לא ראיתיו בעיני, ויחרד האיש העשיר מאד, ונפל על פניו ובכה והתחנן לו, והאיש אטם אזנו ממנו והעז פניו עליו וקלל אותו ואמר, שמעולם לא לקח ממנו שום פקדון.

והלך האיש העשיר ממנו בפחי נפש והלך לבית הכנסת ונשא לבו אל השמים ואמר, 'בזנו של עולם, אתה אדון הכל - עליך יש לי התרעמת, כי סבור הייתי שהאיש רבי אלכסנדר הוא צדיק גמור, באשר שראיתי אותו מעטף בטלית ותפלין רב היום, ועומד ומתפלל לפניך בכונה גדולה, ועכשו אני רואה שהוא עושה הכל ברמאות ואין לבו שלם אתך, לכן אני מוסר דיני לשמים שתנקם את נקמתי ממנו כדי שיגדעו הכל ירך הגדולה והגבורה, אין לי שום תרעמת על שום בריה פי אם עליך. ובכה בלב נשבר

ג. שלמה המלך עליו השלום כתב בספרו (קהלת ז, טו-יז) "אל תהי צדיק הרבה, ואל תרשע הרבה", וכן אמרו רבותינו זכרונם לברכה במסכת סוטה (דף כב עמוד ב), "הזהרו מן הצבועים שדומים לפרושים שעושים מעשה זמרי ומבקשים שכר כפנחס". והנה לפעמים האדם יראה לעיניו, איש אשר הוא עוסק תמיד בתפלה בכונה והולך בתפלין כל היום אתה סובר בדעתך שהוא איש ישר וכשר באשר שתמידי הוא עומד במקלאת השמים, אבל אין אתה יודע מה שהוא בלבו.

ובוא וראה מה שהביא בפירוש פסיקתא רבתי: "מעשה באיש עשיר אחד שהיה לו סף עצום ורב והיה למדן מפלג וחסיד במעשיו, ולעת זקנתו היה בדעתו לילך ולסע לארץ ישראל, ובנסיעתו בדרך הגיע לעיר אחת קהלה קדושה מערי הישמעאלים, וראה אדם אחד ושמו רבי אלכסנדר שהיה רב היום בבית הכנסת עוסק בתפלתו ועומד בטלית ותפלין והיה סובר בדעתו שהאיש הנזכר לעיל שעוסק בתפלתו הוא איש כשר ונאמן, והמתין האיש העשיר עד שסיים תפלתו ואמר לו: 'בבקשה ממך, באשר שאני היום מארץ נכריה, והארץ היא מלשגשת בגיטות וחיילות, ומתגרא אני לסע עם הממון שלי מחמת אחריות הדרך. קח מאתי הממון עם האוצר כלי כסף וכלי זהב תחת ירך עד בזאי אליך, פי בדעתי לסע בעצמי להכין לי

צער בעלי חיים

ומר, ומייד נגלה אליו אלהיו הנביא ואמר לו: 'אל תירא! לך אצל אשתו ואמר לה סימן שאכל זה הפסח הוא ואשתו חמץ, וגם סימן שני אמר לה בשביל בעלה, שאכל גם ביום הכפורים בהשקמה קדם שלהך לבית הפנסות'. וכשהלך בעלה רבי אלכסנדר לחוץ לשוק באיזה משא ומתן, הלך האיש העשיר לאשתו ואמר לה הסימנים הנזכרים לעיל. וסקרה אשתו שבעלה צוה בן, ותכף הלכה והחזירה לו הפקדון, והלך העשיר בשמחה ובטוב לבב לדרך לשלום. וכשבא רבי אלכסנדר לביתו ספרה לו אשתו איך שנתן העשיר הסימנים הנזכרים לעיל והיא החזירה לו הפקדון, אז אמר רבי אלכסנדר פאשר נתפרסם הדבר שהוא רשע גמור, הלך והמיר דתו הוא ואשתו, 'פח שמם וזכרם'. ועל פן אל יראה האדם לעינים לסמוך על האדם שהוא עושה מעשה זמרי ומבקש שזכר פנסוס, אלא יראה האדם מי שהוא צדיק ועומד בצדקתו בממונו, שאינו מבקש ממון של אחרים וזהו צדיק גמור.

הוי זהיר מאנשים שגוראים פחסידיים אבל לפם מלא תועבות

ב. ובוא וראה שהוא מרגל אפומא דאינשי: הזהר מן הצובעין והשומר מן "וצדקתך", ושמעתי מעשה שהיה איש זקן עשיר גדול והיה לו רק בן יחיד, בחור יפה עינים וחכם מאד. והיה היום, ויקרבו ימי הזקן למות, וקרא לבנו בחור וצוה לו קדם מותו ואמר לו: בני, הנני נוהל לך ממון רב אוצרות גדולות שיהיה לך כל טוב כל ימי חייך, ואני מצוה לך, שתשמר את עצמך מן הצובעין ומן אנשים שהמה עוסקים בפחסידות הרבה חוץ מטבע הבריות, פי כף מראין את עצמם שהן חסידים אבל שבע תועבות הן בלבם, והזהר מן "וצדקתך", ואז יהיה לך ולירעך כל טוב כל הימים, ומת האיש הזקן.

ג. ואחר כך נשא בחור בתולה ותומה עניה אחת ופת תאר מאד באשר שישרה בעיניו, ואחר הנשואין שמח באשתו ואשתו הייתה צנועה וחסידה בעיני בעלה, וכמו ד' או חמש

שנים אמר הבעל לאשתו: בואי עמי לטייל ברחובות ובשוקים לראות בטיב הארץ, ואמרה לו אשתו: לא אלך פן אשא עיני אל אנשים אחרים או אנשים אחרים יתנו עיניהם בי ואני מכשילה אותם, אז אמר בעלה בלבו אף היא נראית בצדקת וזכר את צנאת אביו ושתה, והלך בעצמו לשוק יחידי.

אשתו לא ידעה שעשה מפתח לכל חדר בביתו מה עשה האיש הנזכר לעיל כמו חצי שנה אחר זה המעשה הלך וצוה לעשות לכל החדרים שבביתו שני מפתחות ונתן מפתח אחד לכל חדר וחדר לאשתו ומפתח אחד לקח לעצמו, ולא הגיד לאשתו שיש לו עוד מפתח.

ד. ויהי היום אמר הבעל לאשתו שהוא צריך לילך למרחקים לקנות סחורות ושתכין לו צידה לדרך, וכן עשתה אשתו פי היתה סבורה שבעלה ישע ממנה כדרך כל הארץ. וליום מחרתו נסע הבעל ממנה, והיא סברה שהלך בעלה למרחקים. אבל הבעל עשה בערמה וכשהיה חצי פרסה מחוץ לעיר צוה לעגלון לשוב ולילך לעיר ולא שב לביתו פי אם לבית האושפיזא אשר אורחים שמה, וכאשר הגיע החשוף בלילה הלך העשיר לביתו ופתח פתח ראשון בביתו, ואחר כך הלך מחדר לחדר עד שבא לחדר אשתו שהיתה ישנה, וערל אחד היה שוכב עמה במטה, וכשראתה האשה שבעלה הוא בחדר אמרה להערל שיקח חרב וידקר את בעלה, והוא היה מתירא והלך לו מחוץ לבית, ומרב הצער שלו הלך ושכב בשוק וישן שם, ובאותו הלילה נגנב מהמלך של אותו העיר אוצר אחד. ולקח הגנב מאתו כל האבנים טובות של המלך, והיתה צעקה גדולה בארמון המלך.

ה. וצוה המלך לחפש בכל הדרכים ובבתים חפוש אחר חפוש, והלכו עבדי המלך בכל העיר והיא ומצאו להאיש שוכב וישן על הרחוב. ואמרו בלבם שהוא הגנב ותפסו אותו, ונגמר דינו למיתה אחר הענויים קשים שפסקו לו. ואחר כך פשהיו מוליכין אותו לתלותו על העץ הלך כמר אחד עמו כסדר האמות, ואותו הכמר

צער בעלי חיים

פרק ג | כג

האדם לרדות בהם ולהטייל אימתו עליהם דאסור לצער בעלי חיים רק הבטחת ה' יתברך שיהיה ממיילא אימתו עליהם וכמו שאמרו (שבת קנ"א ע"ב) אין חיה רעה נופלת וכו':

ליקוטי מוהר"ן

(מהדורא קמא סימן ו)

שבחטאתם מתעכב משיח, ויש להם צער בעלי חיים לתן עליהם את הדין שבחטאתם מתעכב משיח, ויש להם צער בעלי חיים, לאותן אוזין, מחמת שומנן:

ספר המידות

(רחמנות, חלק שני)

צריך לשמר את עצמו מלצער את בעלי חיים - כי יזיק לו ד. צריך לשמר את עצמו מלצער את בעלי חיים, כי יזיק לו:

מחזה אברהם

(נח)

צער בעלי חיים אסור מהתורה הקדושה

צדיק לפני (ו, א). ואחר כך לא הוזכר עוד בפרשה תיבת "צדיק" רק נח סתם. יש לומר על דרך מה שאמרו ז"ל (תנחומא נח ט) שנח ז"ל לא נתן מזון לארי וכו' כידוע,

וצוה המלך להשיב את האיש לביתו כבראשונה, ואשתו צוה להסיר את ראשה עם הזנאי, ואת הכמר צוה לתלותו על העץ. אין לאדם לסמך על ראות עיניו, כי אין אדם יודע מה בלבו של חברו

ח. על כן נלמד מזה המעשה, שלא יסמך האדם במה שיראה בעיניו שהוא הולך תמים, כי אין האדם יודע מה שהוא בלבו. הכלל הזה נקט בגדה מי שאינו רוצה ליהנות בממון של חברו, ומכל שכן שאין רוצה בממון של גזל או ממון של גנבה, ומשאו ומתנו הוא באמונה, הוא איש צדיק וישר בודאי.

אבל כשהאדם רואה את חברו נושק התפלגין ומתפלל ואינו עוסק במשוא ומתן באמונה, צריך להרחיק ממנו בכל מיני הרחקות פי עקר היראה והצדקות הוא בממון, וכל אדם שהוא עומד בצדקותו על ממון זה הוא צדיק גמור, ועליו נאמר, "יגיע כפיך פי תאכל" (תהלים כח ב) - "אשריך" - בעולם הזה "וטוב לך" - בעולם הבא אמן.

היה חשוב וגדול אצל המלך והיה הכמר מדבר על לבו שימיר דתו, ואחר כך היו מוליקין אותו דרך אחד שהיה שם אשפה, והיו תולעים יוצאין מהאשפה על הארץ, ואמר הכמר להתלן שיסבב את האיש סביב להתולעים שלא ימית את התולעים מאחר שהתורה הזהירה "ורחמיו על כל מעשיו" (תהלים קמה, ט).

ז. אמר האיש בלבו אף הכמר מן הצבועים של "וצדקתך", אמר האיש לעבדי המלך שהוא והכמר היו עושין הגנבה בחצר המלך, ומיד תפשו השומרים גם לאותו הכמר. וצוה המלך לחפש בחדר הכמר הגדול ומצאו שם כל הגנבה, ואחר כך שאל המלך את האיש מה שיכות היה לו אצל הכמר.

התחיל האיש לספר להמלך מצואת אביו ומה שארע לו עם אשתו הזונה, ומה שארע לו עם הכמר, ולכן היה נוקם ונטר להכמר שהיה רוצה להיות צדיק הרבה, וצוה המלך תפק לתפס את אשתו הזונה ומצא שפדכריו כן הוא,

צער בעלי חיים

וקיימא לן (שבת קכח ע"ב) **צער בעלי חיים אסור** מהתורה הקדושה, שהוא נגד מה שאמר הכתוב (משלי יב, י) רחמי רשעים אכזרי, וכמו שכתבתי במקום אחר בזה לגבי ההלכות שבוה:

ולזה תחלה שלא יצא ממנו גדר אכזריות נגד בעלי חיים היה נקרא "צדיק", בבחינת יודע צדיק נפש בהמתו (שם), ואחר כך שנכשל אודות מזון הארי, הרי שלא היה בנגד יודע צדיק נפש בהמתו, היה נקרא "נח" סתם. ולזה דרשו חז"ל (ביר, ל, ו) מה שכתוב (משלי יא, לא) הן צדיק בארץ ישולם, על נח ז"ל:

אדם ובהמה תושיע ה'

וכן הוא מזה שכתוב גבי יציאת מצרים (נחמיה ט, ה) כי צדיק אתה. שהכונה גם כן בהתעוררות רחמים, על מה שהתאכזרו המצריים על עם בני ישראל בכובד העבודה וכדומה, והיינו בבחינת יודע צדיק נפש בהמתו, **שאדם ובהמה תושיע ה'** (תהלים לו, ז), **שגם כח נפש הבהמיות שבאדם על זה גם כן מרחם השם יתברך ביותר:**

בחינת הרחמנות על נפש הבהמיות שבעם בני ישראל גם כן

וזהו ותקם את דבריך כי צדיק אתה (נחמיה שם), כי השם יתברך אשר עשה כח הנפשות הבחין בחינת הרחמנות על נפש הבהמיות שבעם בני ישראל גם כן, עד שעל ידי זה היה חשבון הת' שנה נשלם על ידי קושי השיעבוד ועל ידי זה נתקיים דבר השם יתברך ת' שנה על ידי חשבון העינוי (עיין פרשת דרכים דרוש ה). וזהו ותרא את עני אבותינו (נחמיה שם, ט), שהעינוי השלים החשבון, ועל ידי זה נתקיים דבר השם יתברך במאמר ת' שנה, על ידי בחינת צדיק מרחם (תהלים קמז, ה):

שומר אמונים (מאמר השגחה פרטית פרק טז)

וְאִם אָדָם מִצֵּעַר אֶפְּלוֹ הִקְטָן שֶׁבַּנְּבִרָאִים בְּחַנּוּם עוֹלָה צֵעָרוֹ לְפָנָי ה'
לְכֵן נֶאֱסַר לָנוּ לְצַעַר שׁוֹם בְּעַל חַי, וְאָמְרוּ רז"ל (בבא מציעא דף ל"ב ע"ב) צֵעַר בְּעַלֵי חַיִּים
דְּאוֹרְיִיתָא, וְאִם אָדָם מִצֵּעַר אֶפְּלוֹ הִקְטָן שֶׁבַּנְּבִרָאִים בְּחַנּוּם עוֹלָה צֵעָרוֹ לְפָנָי
ה', וְח"ו הָאָדָם מְסַכֵּן עֲצֻמוֹ, וְעֵינָיו בְּסַפְּרָנוּ שְׁלַחַן הַטְּהוֹר בְּמֵאֲמַר צֵעַר בְּעַלֵי חַיִּים
שֶׁם תִּמְצָא בְּמִה דְרוֹשִׁים וְעֵנִינִים נְפִלָאִים בְּזָה בְּעִזְרַת ח'.

ספר הנהגות צדיקים

(דרך חיים לאחד מגדולי גאוני קדמאי)

אל יצער שום בעלי חיים

פ. אל יצער שום בעלי חיים וכל שכן אדם:

